

סימן יז.

מהרה"ג מו"ה נתן געשטעטנער שליט"א ר"מ בישיבתנו

הערות והארות בעניני ראש השנה, יו"ט, וסוכות.

מערב יו"ט אחמור בהו רבנן עיי"ש. ועיין בערוך
לנר בסוגיין.

(ד) ולענ"ד דדברי ר"ת ז"ל אתיין שפיר, דהרי
כתב המג"א (סי' תמ"ו סק"ב)
דעשה דרבים לא הוי אלא כגון שופר, שהיחיד
מוציא את הרבים, אבל מצוה שאין היחיד מוציא
בה את הרבים אף שהרבים מחויבים בה, לא
חשובי עשה דרבים עיי"ש. [ובש"ל שם כתב
הלשון "עשה דציבור". וכעין סברא זו כתב
הרא"ש ז"ל במועד קטן (י"ד:) ביישוב
קושיית הר' יהודה ז"ל על דברי בה"ג עיי"ש.
ויש להעיר מש"ס יומא (נ"א.) ומ"ש חגיגה דקרי
ל' קרבן ציבור אי משום דאתי בכנופיא וכו',
ובפירש"י ור"ח שם, ותוס' חגיגה (ו') ד"ה קרבן
יחיד, ואכמ"ל. ומעתה אם נפרש מתני' דאין
מעבירין עליו את התחום, דמיירי שהלך לשמוע
את התקיעות, — וכפירוש השני שברע"ב —
נמצא דבכה"ג לא הוי שופר בכלל עשה דרבים,
דהרי הליכתו זו אינה כדי להוציא את הרבים
ידי חובתם, אלא הוא עצמו יוצא, [וכמו כן כל
הני דמני מתני' יתפרשו שאינו צריך להשופר
להוציא את הרבים ידי חובתם], ובזה
אף להני אמוראי דיו"ט הוי לא תעשה
גרידא, לא אמרינן דעשה דשופר ילחה
ללא תעשה גרידא, כיון דלא הוי בעידנא — והני
אמוראי יפרשו הך מתני' כפירוש השני שברע"ב,
דמיירי שמעביר את התחום כדי לשמוע את
התקיעות, ושפיר לא דחי כיון דלא הוי בעידנא.
אבל להלכתא דקיי"ל, דיו"ט הוי עשה ול"ת,
וכסתמא דש"ס דילן, שפיר מפרשינן דמיירי אף
כשהלך כדי להביא שופר — וכפירוש הראשון
שברע"ב, ובכה"ג מצי מיירי אף כשמביא שופר
כדי להוציא את הרבים ידי חובתם, והו"ל עשה
דרבים דלא בעינן בעידנא, ומ"מ אין מעבירין
את התחום משום דיו"ט הוי עשה ול"ת. נמצא

א.

(א) במשנה ר"ה (ל"ב:) שופר של ר"ה אין
מעבירין עליו את התחום, ואין
מפקחין עליו את הגל, לא עולין באילן ולא
רוכבין ע"ג בהמה, ולא שטין על פני המים
וכו'. ובגמרא שם, מאי טעמא, שופר עשה הוא,
ויו"ט עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה את ל"ת
ועשה. פי' הרע"ב ז"ל "אין מעבירין עליו את
התחום, לילך חוץ לתחום כדי להביא שופר,
או לילך לשמוע התקיעות" עכ"ל.

(ב) ולענ"ד בדקדוק נקט הרע"ב ז"ל ב'
פירושים אלו. — דהנה הר"ן ז"ל
בסוגיין כתב "ודקא יהבינן טעמא (בגמרא) משום
דהו"ל יו"ט עשה ולא תעשה, קושטא דמילתא
קאמר, ומיהו לא צריכינן להכי, דאפילו הוי יו"ט
לא תעשה גרידא, לא אתי מכשירי שופר ודחי
לה; דהא בעידנא דקא מעקר לאו לא מקיים
עשה" עכ"ל. ברם המג"א ז"ל (סי' תמ"ו סק"ב)
הביא מספר שבולי הלקט שכתב בשם ר"ת ז"ל,
דבדוקא נקט הש"ס טעמא דיו"ט הוי עשה ול"ת,
דשופר הוי עשה דרבים ודחי ל"ת אע"ג
דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה עיי"ש.
[ופלא שבפנים ס' שבולי הלקט (ה' ר"ה) ראיתי,
שתירוץ זה לא מובא שם בשם ר"ת אלא בשם
מפרשין, ור"ת מוזכר שם לענין אחר עיי"ש].
ועיין תוס' פסחים (נ"ט.) ד"ה אתי.

(ג) אך בס' טורי אבן ז"ל בסוגיין הקשה על
שיטת ר"ת ז"ל, דאם איתא דאליה עשה
דרבים למדחי לאו גרידא אע"ג דלא הוי בעידנא,
תקשה מתניתן להני אמוראי בש"ס שבת (כ"ד:)
דס"ל דיו"ט לא תעשה גרידא הוא, דלדידהו אמאי
לא דחי בכל הני דתנינן במתניתן, ועיי"ש שהניחו
בקושיא. וכן הקשה בשו"ת כת"ס (אור"ח סי' ק"ה)
עיי"ש. [וכבר העיר בזה באור זרוע (ה' ר"ה
סי' רס"ה), וכתב דכיון דאפשר לכל הני למיעבד

דשני פירושו של הרע"ב ז"ל באים לפרש מתני' שיתפרשו אליבא דכולי עלמא

(ה) ומעתה נראה לומר, דאף הר"ן ז"ל שלא הביא סברת ר"ת (דעשה דרבים דוחה ל"ת אף שאינו בעידנא) וכתב דבלא"ה אין עשה דשופר דוחה ל"ת כיון דלא הוי בעידנא — דלשיטתו אזיל, דמפרש בהדיא במתניתן דהא דאין מעבירין על התחום, היינו ליליך לשמוע את התקיעות עיי"ש, וכן פי' רש"י ז"ל, וכן באור זרוע (ה' ר"ה סי' רס"ה) עיי"ש — ולדידהו עשה דשופר דמתני' לא הוי עשה דרבים ושפיר בעינן שיהי' בעידנא. — אך לדינא י"ל דגם הר"ן ז"ל מודה לר"ת דבעשה דרבים א"צ שיהי' בעידנא, אלא דמתני' לא מיירי בעשה דרבים. [ובתשו' כ"ס הנ"ל לא כ"כ].

(ו) ברפ. הא גופא טעמא בעי, דלמה הוכרחן הר"ן ורש"י ז"ל לפרש מתני' דמיירי שהולך לשמוע קול תקיעות דהו"ל עשה דיחיד, ולא פירשו דמיירי שהולך להביא שופר להוציא בו את הרבים דהו"ל עשה דרבים, וכפירושו של ר"ת ז"ל. [ועיין רמב"ם (פ"א דשופר ה"ד) "אינו עולה באילן ואינו שט ע"פ המים כדי להביאו". ועיין לשון האגור (דיני ר"ה) וז"ל "אין מוציאין השופר חוץ לתחום, ולא עולין בשבילו לאילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין ע"פ המים להביאו". ועיי' לשון הטור בזה].

(ז) ונראה עפ"י שראיתי בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא ב' בהערות שבריש ח"ד) וכן בתשו' דברי חיים (ח"א יו"ד סוסי' נ"ו), שכתבו דבר חדש, דלמאי דמבואר בתוס' חולין (קמ"א) שיטת הריב"א ז"ל, דאף דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, מ"מ הלא תעשה שפיר נדחה אלא דנשאר העשה, ואין עשה דוחה עשה דמאי אולמא הך עשה מהך עשה עיי"ש, ומעתה בעשה דרבים דאליים טפי שפיר אמרינן דדוחה לעשה דיחיד, וא"כ עשה דרבים דוחה אף ל"ת ועשה, עכ"ד ז"ל. ולפ"ז א"ש הא דרש"י והר"ן ז"ל מפרשי מתני' דסוגיין דמיירי בעשה דיחיד, דיתכן דאיהו ס"ל כשיטת הריב"א ז"ל, וא"כ מאי קאמר הש"ס דעשה דשופר אינה דוחה ל"ת ועשה דיר"ט, הרי עשה דרבים דוחה אף ל"ת ועשה — וע"כ פירשו דמתני'

מיירי שהולך לשמוע את התקיעות והו"ל עשה דיחיד, ואמרינן שפיר דאין עשה דיחיד דוחה ל"ת ועשה. [ולפ"ז יוצא דס"ל דעשה דרבים דוחה עשה ול"ת אף כשאינו בעידנא].

ב.

(א) בש"ס ר"ה (כ"ח). אמר ר"י בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא, בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא. מאי טעמא, עולה בת מעילה, כיון דמעל בה נפקא להו לחולין, שלמים דלאו בני מעילה נינהו, איסורא הוא דרכיב בהו ולא נפקי לחולין, עיי"ש. וראיתי בס' גוא"י (דיני ר"ה סי' ט"ז אות ו') שהעיר, דמאי פסקא לומר דבעולה אם תקע בה יצא דכיון דמעל נפקא לחולין, דהרי איכא קדשי עכו"ם דהוי עולות כמבואר במנחות (ע"ג:) ואין מועלין בהן, וא"כ בשופר דעולת עכו"ם נימא דלא יצא דהרי לא נפקא לחולין, עכ"ד.

(ב) ולענ"ד להעיר בזה, דהרי כתבו תוס' נדרים (י"ד.) ד"ה אדם מביא, וזו לשונם, ותימה דמאי תקלה שיך בשלמים והלא אין מעילה בשלמים, וי"ל דנהי דמעילה ליכא, איסור דאורייתא מיהא איכא, כדאמר בר"ה (כ"ח.) בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא משום דאיסורא רכיב עליה עכ"ל. [ועיין רש"י פסחים (כ"ז:) ד"ה בעצי שלמים, ובתוס' שם, ותוס' נזיר (כ"ד:) ד"ה שלאחר]. ומוכת, דהא דאינו יוצא בשופר של שלמים היינו משום שאיסור הנאתו דאורייתא הוא, ומשום דמצוה הבאה בעבירה אינה פוסלת אלא בעבירה דאורייתא. [ועיין בסו"ס שו"ת נוב"ק בדברי חתן המחבר ז"ל, ובטעמ"מ (פ"ח מלולב ה"א) מש"כ בזה]. ועיין בחי' זקניי החת"ס ז"ל לפ' לולב הגזול (ל'). שכתב בדעת רבינו יואל דבמצוה דאורייתא אין עבירה דרבנן פוסלת עיי"ש. ומעתה בשופר של עולת עכו"ם, הרי מבואר בזבחים (מ"ה:) דבקדשי עכו"ם אין נהנין אלא מדרבנן, ועיין תוס' תמורה (ג'). ד"ה לא נהנין, וכיון דכל איסורו אינו אלא מדרבנן שפיר יוצא בה.

(ג) ואף למאי דמבואר ברמב"ן ורשב"א יבמות (ק"ג.) דהא דבשופר של שלמים לא יצא, היינו משום דאם לא יצא הרי אז לא נהנה וממילא לא עביר איסורא כלל, וע"כ אמרינן

חלקו של כהן, מ"מ נראה דכיון דאי אפשר לקיים המצוה רק ע"י עבירה, חשיב לכו"ע מצהב"ע, ויש בזה מקום להאריך ואכ"מ. ומצאתי כע"ז שהעיר החת"ס בפ' לולב הגזול (ל"ה) ד"ה עיסה עיי"ש, ובשאג"א (סי' צז). ועיין תוס' סוכה (ל) ד"ה משום גבי לולב של אשירה]. אלא דלק"מ, דכתבו תוס' סוכה (ט) דמצהב"ע הוי רק דרבנן עיי"ש, [ועיין בשו"ת שאג"א (סי' צ"ו) ואכמ"ל], ושפיר איצטריכא לאסור מצה של טבל משום היקש דמי שאיסורו משום בל תאכל חמץ, כדי לפוסלו מדאורייתא, ולק"מ, ולפ"ז שפיר כתב רש"י, דטבל דרבנן אסור משום מצהב"ע, דהרי כשאוכל טבל יש בו משום גזל השבט, [ומכ"ש למאי דמוכח ברש"י יבמות (פ"ו) ד"ה מה תרומה, דאיסורו של טבל הוא משום התרומה שבו, עיי"ש ובתוס' שם ד"ה מה ז"כ כשאוכל טבל הרי גזל את התרומה משבט הכהנים, ועיין ביאור הגר"א בירושלמי חלה (פ"ג סוה"ב), דאסור לטמא טבל משום גזל הכהן עיי"ש, ומה דמבואר בחולין (ק"ל) בבעה"ב שאוכל טבלים דפטור מתשלומין, דאין לכהן בהן אלא משעת הרמה ואילך — צ"ל דלא אימעט אלא מחיוב תשלומין בפועל דעדיין לא נתברר חלק הכהן, וע"כ באתו לידי' בטבליהו משלם, כברש"י ותוס' שם (קל"א), עיי"ש ואכמ"ל], ואף בטבל דרבנן יש בו גזל דאורייתא, דכיון דחייבוהו חכמים ליתן תרומה לכהן שוב הו"ל הפקר ב"ד הפקר, וקנה השבט מן התורה, [ויש להעיר מד' הפוסקים אי הפקר ב"ד עושה קנין], וכשיאכל טבל דרבנן יהי' בו גזל דאורייתא והו"ל מצוה הבאה בעבירה דאורייתא ודו"ק, ואף למאי שכ' תוס' דמשכחת שמה שמפריש יהי' שלו, כגון בכהן או לוי או ישראל עני, ולפ"ז בכה"ג ליכא משום גזל השבט וליכא מצהב"ע — אך כבר כ' בשו"ת שאג"א (סי' צ"ז) דבהדיא מבואר בחולין (קל"א), דמעשר עני אפילו מעני שבישראל מוציאין עיי"ש, וכן העיר הח"ס בפ' לולב (ל"ה) עיי"ש ויש להאריך טובא ולא באתי בכל זה אלא להעיר.

ג.

(א) כתב האבודרהם (ריש "סדר תפלת ראש השנה" סוד"ת גרסינן בפ"ק דר"ה וכו') וז"ל, ושואל במדרש מהו זה שבכל הקרבנות

דלא יצא כדי שלא יעבור על איסור עיי"ש, ולא משום מצהב"ע פסלינן ליה — מ"מ בשומר של עולת עכו"ם דאיסורו אינו אלא מדרבנן, נמצא דמן התורה כבר יצא וכבר נהנה, ושום אף אי נימא דמדרבנן אינו יוצא מ"מ לא יתוקן האיסור עיי"ז, דעכ"פ נהנה ע"י שיצא ידי מצוה מן התורה (דהא השתא קיימין בס"ד דמצות ליהנות נתנו), וכיון דהאיסור לא יתוקן, שוב יוצא גם מדרבנן, ודו"ק, ויש להאריך בזה ואכ"מ.

(ד) ואולם בס' שעה"מ (פ"ח מלולב ה"א) הביא מרש"י פסחים (לה:) ד"ה טבול מדרבנן, ואפ"ה מצוה הבאה בעבירה היא חשיב לה וכו' עכ"ל, ומוכח דאף בעבירה דרבנן אמרינן דהוי מצהב"ע, וע"כ אינו יוצא במצה של טבל דרבנן, [ועיין מהרש"א שם שכתב, "אבל משום מי שאסורו משום בל תאכל חמץ לבדו אתה יוצא בה יד"ח מצה וכו' לא שייך הכא, כיון דאינו טבול אלא מדרבנן" עיי"ש, אבל בתוס' פסחים (ק"ד:) ד"ה אכלן דמאי, כתבו "וטעמא דהחמירו בודאי [טבל] דרבנן, דטבל דאורייתא מפיק התם מלא תאכל עליו חמץ יצא זה שאיסורו משום בל תאכל טבל ואיתקש מצה לחמץ" עכ"ל, הרי דבאמת בטבל דרבנן לאו משום מצהב"ע אתינן עלה, — דלשיטתם אולי בתוס' נדרים (י"ד) הנ"ל דבעבירה דרבנן לא שייך מצהב"ע — ואיסורו הוא משום הואיל דבטבל דאורייתא אסור משום לא תאכל עליו חמץ וכו', והחמירו גם בטבל דרבנן מטעם זה]

(ה) ברם יש לדון דיתכן דגם דעת רש"י ז"ל דבעבירה דרבנן לא מיפסל משום מהב"ע — וטבל דרבנן שאני, דהנה תוס' פסחים (לח) ד"ה אתיא, הקשו, דלמה לן הקישא דמי שאיסורו משום בל תאכל חמץ וכו' כדי לאסור מצה של טבל, תיפ"ל דטבל אינו שלכם, ומצה בעינן משלכם, ותירצו, דבמצה אם אכל יותר מכזית, דאפילו אם הי' נותן ממנו תרומה ומעשר ממה שאכל, אכתי אכל שיעור מצה, חשיב שפיר שלו עיי"ש, ולכאורה, אפילו אם יאכל יותר מכזית אכתי יעבור איסורא דגזל השבט, כיון שיאכל חלק הכהנים, והו"ל מצוה הבאה בעבירה, [ואע"ג דהמצוה הוא בשיעור כזית, ואילו העבירה אינה אלא במה שהוא אוכל יותר מכזית, שהוא

שבפרשת פנחס אומר זה קרב תם עולה, ובקרבן ראש השנה אומר ועשיתם עולה, ומשיב, סימן יפה הוא שאם האדם עושה תשובה בראש השנה מעלה עליו הקב"ה כאלו עכשיו נעשה בעולם, שכל אדם החוזר בתשובה דומה הוא כבריה חדשה, והשם (נקרא) [קורא] לו שם חדש עכ"ל. [עיין ילקוט פ' פנחס רמז תשפ"ב].

(ב) ועפ"י יש ליישב בפשיטות קושיית זקני בעל פנים מאירות ז"ל בס' כתנות אור (פ' נצבים), שהקשה דאיך מהני תשובה שיתקרב החוטא אל הקב"ה, הלא קי"ל נראה ונדחה אינו חוזר ונראה, ואדם ה' נראה תחלה וכשחטא נדחה מקדושתו, ואיך יהי חוזר ונראה בתשובה, וסיים "וקושיא זו חפשתי בכל המפרשים, ולא מצאתי בשום מפורש תירוץ על קושיא זו" עכ"ל. ואולם לדברי המדרש הנ"ל תתיישב שפיר, דכיון דהאדם מיד כשחוזר בתשובה הו"ל כבריה חדשה, והרי בריה זו לא חטאה מעולם ולא נדחה כלל.

(ג) גם מבואר ברמב"ם (פ"ז מה' תשובה ה"ד) וז"ל, ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה, אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאלו לא חטא מעולם עכ"ל. נמצא דע"י התשובה הו"ל כאילו לא נדחה מעולם ושפיר חוזר נראה. ועיין עוד לשון הרמב"ם שם (פ"ב ה"ד) "מדרכי התשובה להיות הלב צועק תמיד לפני ה' וכו', ומשנה שמו, כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים" — ומכיון שאין הוא אותו האיש שחטא, נמצא שהוא לא נדחה מעולם.

(ד) ברם נראה דמה שתשובה עושהו לבריה חדשה, היינו רק לענין לקרבו להשי"ת כאלו לא חטא מעולם, אבל לענין חיוב יסורים למרק את החטא הרי מצינו ביבמות (מ"ח:) מפני מה גרים בזמן הזה מעונים ויסורים באים עליהם, מפני שלא קיימו ז' מצוות בני נח (בעודן עכו"ם וכשמתגיירין נפרעין מהן כדי למרק חובתן. רש"י, רבי יוסי אומר גר שנתגייר כקטן שנולד דמו [ואינו נענש על שעבר. רש"י] עיי"ש. הרי דלתנא קמא אף דמודה בודאי דגר שנתגייר

כקטן שנולד דמי מ"מ לא מהני דבר זה לפוטרו מן היסורים למרק חובתו. ומכש"כ דהתהוותו כבריה חדשה לא מהני לפוטרו מדיני אדם, וכש"ס סנהדרין (ע"א:) בן נח שהכה ישראל או שבא על אשת ישראל, ונתגייר, חייב עיי"ש, ובתוס' ד"ה בן נח, וכן בתו"י יומא (פ"ב.) ד"ה חוק, ותוס' יבמות (מ"ח:) ד"ה גר שנתגייר עיי"ש. ועיין יומא (פ"ו.) בעבר על כריתות ומיתת ב"ד ועשה תשובה, תשובה ויוכ"פ תולין ויסורין ממרקין עיי"ש, הרי דאף אחר התשובה בעינן למירוק החטא. ועיין מג"א (סי' תר"ג) ובתשו' חת"ס (או"ח סי' קע"ה). ועיין ס' שער הגמול להרמב"ן ז"ל (ד"ה ועוד מצינו שאמרו וכו') ואכמ"ל. ועיין ח"י חת"ס לשו"ע יו"ד שנדמ"ח (עמוד ס"ח) מש"כ בזה.

(ה) ועפ"י המבואר יתכן ליישב קושיית תוס' זבחים (י"ב.) ד"ה ש"מ בע"ח גדחין, אהא דאמר רבי יוחנן אבל חלב והפריש קרבן והמיר דת וחזר בו הואיל ונדחה ידחה, והקשו דמאי קמ"ל, דהרי ר"י ס"ל דאפילו דיחוי מעיקרא הוי דחוי, ומכש"כ במומר דהוי נראה ונדחה דודאי אינו חוזר ונראה עיי"ש. ולהנ"ל יש לומר, דס"ד אמינא, דבהמיר דתו לא ליהוי דחוי כיון דע"י שחזר בתשובה הו"ל כבריה חדשה ונחשב כאילו לא חטא מעולם, קמ"ל דמ"מ הוי דחוי — דדוקא לענין התקרבותו להשי"ת הו"ל כבריה חדשה, כי היכי דתועיל עצם התשובה, וכנ"ל, ולא לשאר דיניו. ועיין סנהדרין (מ"ו.) וצריכא וכו', וצ"ע. (ו) ועיין בתשו' דובב משרים (ח"א סי' כ"ב) שהביא מתשו' לחם רב (סי' ל') להסתפק אם בודיו על חטא סגי שלא ייקרא רשע, או דכל זמן שלא קיבל יסורין לכפר עליו עדיין שם רשע עליו עיי"ש. ובאמת בהדיא מבואר באור זרוע (ח"א סי' קי"ב) דמיד כשהרהר בתשובה הוי צדיק גמור, עיי"ש שהביא כמה ראיות. ועיין תשו' חת"ס (יו"ד סי' ש"א ד"ה ובלאה"ג) ואכמ"ל.

ד.

(א) ביומא (ס"ח:), ומברך עליה (תכהן גדול ביוכ"פ) ח' ברכות, על התורה, ועל העבודה, ועל התודאה, ועל מחילת העון.

ועל המקדש בפני עצמו, ועל ישראל בפני עצמו, ועל ירושלים בפני עצמה וכו'. והרמב"ם פ"ג מעבודת יו"כ"פ הי"א) לא הביא הך דעל ירושלים בפני עצמה. וכן מחקו הב"ח והגר"א ז"ל בהגהותיהם. ובירושלמי (רפ"ז) אמרו, "על המקדש, הבוחר במקדש, וא"ר אידי השוכן בציון". ופי' קה"ע בפירושו השני, דלרב אידי מברך שתיים, הבוחר במקדש, והשוכן בציון — והיא כגירסת המשנה שלפנינו שמברך ביחוד על המקדש ועל ירושלים. (ב) ולענ"ד להעיר מתוס' זבחים (ס':) ד"ה מאי, שכתבו, דלא יתכן לומר דקדושת הבית בטלה וקדושת ירושלים קיימת, דהא ירושלים לא נתקדשה אלא בשביל הבית עיי"ש. ומעתה, כיון דקדושת ירושלים אינה אלא מפאת המקדש, א"כ לא שייך לברך עליה ברכה מיוחדת, דקדושת המקדש וירושלים חדא נינהו.

(ג) ברם במכילתא (פ' בא) אמרו, עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל ארץ ישראל ראויה לשכינה, משנבחרה ירושלים יצאה א"י שנאמר כי בחר ה' בציון וגו'. עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים כשרה למזבחות, משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים וכו', עכ"ל (לגירסת הגר"א ז"ל). ומוכח דקדושת שכינה בירושלים היתה קיימת עוד לפני שנבחר בו המקום לבית עולמים, וקדושתו אינה תלויה במקדש, ולפ"ז יתכן שפיר ברכה מיוחדת על ירושלים. [ועיין רמב"ם (פ"ו מבית הבחירה הסי') דקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה עיי"ש, ומקורו מד' המכילתא הנ"ל דקדושת שכינה לא פסקה מירושלים אף אחר שנבחר בית עולמים, ורק הראויות למזבח פסקה מירושלים — ומוכח דלא כגירסא שלפנינו במכילתא "עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים ראויה לשכינה", משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים וכו', ומגירסא זו יוצא דאף קדושת שכינה בטלה מירושלים — ברם לפי גירסת הגר"א ז"ל א"ש, דרק הראויות למזבח יצאה מירושלים ולא קדושת שכינה, והיא כדעת הרמב"ם ז"ל. - ועיין רש"י תולדות (כ"ו—ב) דיצחק הי' עולה תמימה, וע"כ אין חוץ לארץ כדאי לו עיי"ש. ולכאורה עולה נפסלת ביוצא אף חוץ לעזרה,

ואיך יצא חוץ לעזרה. ועיין גר"ם שם, ברם א"ש עפ"י גירסא שלפנינו במכילתא דאיתא "עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל אר"י ראויה למזבחות" עיי"ש]

(ד) ובספר זית רענן להמג"א ז"ל על הילקוט (פ' בא), הקשה על המכילתא הנ"ל דהיכן מצינו שנבחרה ירושלים קודם בית עולמים, דהא סבור למבני בעין עיטם כדאיתא בזבחים, ותירץ דלאחר שגמרו שמואל ודוד לבנותו בירושלים לא ידעו עדיין באיזה מקום לבנותו, עד שקנה דוד הגורן מארונה עיי"ש, ולפ"ז כל קדושת ירושלים אינה אלא בשביל המקדש, כיון דבשעה שנבחרה כבר ידעו דשם עתידין לבנות בית העולמים.

ה.

(א) בספר המנהגים (ה' סוכה) כתב וז"ל "ואין מברכין שהחיינו על הלולב ביום שני, וא"ת מאי שנא שמברכים שהחיינו על השופר שני ימים, וי"ל זמן ליל ר"ה דרבנן, לכן אינו פוטר את השופר מלברך זמן, אבל זמן ליל חג הסוכות דאורייתא, לכן פוטר את הלולב מלברך זמן" עכ"ל. ובמג"א (סי' תרס"ב סק"א) כתב וז"ל "ועיין במנהגים שכתב דומן הוי דאורייתא, ודבר תימה הוא" עכ"ל. ובמחש"ק שם, אחר שהעתיק לשון המנהגים, ביאר תמיהת המג"א, דס"ל דלא מצינו שום ברכה דאורייתא כי אם בהמ"ז עיי"ש.

(ב) ובקרבן נתנאל סוכה (פ"ד אות ח') תמה על המג"א ז"ל, דהרי דברי ס' המנהגים הם דברי רבינו נסים גאון ז"ל המובאים בהגהות הרא"ש ערובין (מ':) וכונתו היא, "דרי"ה ויו"כ"פ לא מקרי רגלים מדאורייתא ורבנן מחייבי לברך זמן כדמסיק בערובין שם, וזמן דשופר אומרים על מצוה דאורייתא, ואין זמן על דבר שהוא מדרבנן פוטר זמן שהוא על מצוה שהוא מדאורייתא, משא"כ זמן החג דסוכות שהוא רגל מדאורייתא, פוטר זמן דלולב, ובעל מג"א סי' תרס"ב לא ראה רק דברי מנהגים ולא ידע שדברי ר"ג גאון המה, ופירש בו פירוש זר ורחוק" עכ"ל. [וכ"כ בנתיב חיים בהגהות שו"ע שם, וכן בהגהות מעשה רוקח על חמג"א שם].

משום דאקרי רגלים, ומנא לן דעל רגלים אמרינן זמן מדאורייתא וכו' עכ"ל. וברור דמקור דברי מורו הם דברי הר"ן גאון ז"ל, דברכת זמן דשאר רגלים הוי דאורייתא, ואף הראב"ה נתקשה בהבנתו כקושיית המג"א, דמגלן הא.

ז) ובאמת יסוד חידושו של הר"ן גאון דברכת הזמן הוי דאורייתא, נפתח בש"ס ירושלמי המובא בס' שבולי הלקט (סדר ר"ה סי' רפ"ה) וז"ל "ובקידוש שעל הכוס מקדשין [בראש השנה] כשאר ימים טובים וכו', ומברכין שהחיינו. והכי איתא בירושלמי בפרק, ראוהו ב"ד, אומר זמן על הכוס בראש השנה מדברי סופרים, בשופר מדברי תורה עכ"ל, וכן הביאו בס' תניא רבתא (סי' ע"ג), ובס' ראב"ה שם בסוף דבריו. [ובירושלמי שלפנינו ליתא למימרא זו, וכמו שהעירו בזה].

ח) ובאמת פשטות לשונו של הר"ן גאון ז"ל — וכפי שהועתק בס' אור זרוע ח"ב (ה' ערובין סוס"י ק"מ) ובס' תשב"ץ קטן (דיני לולב סי' קנ"א) ובס' המנהגים הנ"ל — מורין כהבנת המג"א וכל הראשונים הנ"ל, דס"ל לר"ן גאון דחייב ברכת הזמן בשופר וג' רגלים הוא מדאורייתא.

ט) ובמהרי"ל (ה' ר"ה, ד"ה בערב ר"ה) כתב "אמר מהרי"ל אין זמן של קידוש מצי פוטר מזמן דשופר, משום דקידוש דרבנן ושופר דאורייתא, ואין דרבנן פוטר דאורייתא עכ"ל. הנה מש"כ דקידוש דיו"ט הוי דרבנן, כי כתב ההמ"ג (פכ"ט מה' שבת הי"ח) והביאו מי (סי' רע"א סוסק"א) עיי"ש, [ועיין מג"ץ תקצ"ז סק"ג] שהביא מתשו' מהר"ם דקידוש דיו"ט הוי דאורייתא עי' פשטות לשון המהרי"ל ז"ל צריכר ברכת הזמן שאומרים בקידוש. עצם הקידוש אלא על היר"ט קידוש דיו"ט הוי דרבנן, על הקידוש. ונראה ד דברו בשם הר"ן ג' הזמן הנאמרת כלל לדו

ומבואר מדבריו ז"ל, דאין כונת הר"ן גאון ז"ל לומר דעצם החיוב של ברכת הזמן הוי דאורייתא, אלא דברכת זמן שנאמרה על מצוה דרבנן אינה פוטרת מצוה דאורייתא.

ג) כרם המעיין בספרי הראשונים שבהם מובאים דברי הר"ן גאון ז"ל, יראה שהבנתו הפשוטה של המג"א ז"ל בדעת ס' המנהגים — שמקורו מדברי הר"ן גאון — נכונה, ובחנם תפס עליו הקרבן נתנאל זצ"ל. וכמו כן מבואר בדבריהם תמיהת המג"א על שיטה זו, דמגלן דברכת הזמן הוי דאורייתא.

ד) וזו לשון שו"ת הר"י מיגאש ז"ל (סי' ר"ג), — "רבינו ז"ל הנהיג את אגשי אליסנא בתחלה שיברכו שהחיינו על הלולב ועל השופר, עד [שבא] רבו רבינו יצחק ז"ל אלאס"י, ובטל מלומר שהחיינו וכו'. ונגלית אח"כ תשובה לרבינו נסים ז"ל, וכו', והתשובה ההוא מחייבת לומר שהחיינו בשופר ולא בלולב. לפי שנראה לו, שאין לומר שהחיינו בלולב, לפי שכבר ברכנו שהחיינו בלילה בקידוש, וחג הסוכות הוא מהרגלים שראוי לומר בהם שהחיינו מדאורייתא, והלולב הוא מדאורייתא, וכבר נכלל בברכת הלילה, אבל ברכת שהחיינו בלילה בר"ה ויוכ"פ היא מדרבנן, וברכת שהחיינו על השופר היא מדאורייתא, ואין חיוב ברכת שהחיינו שבלילה. שהיא מדרבנן, פוטרת ברכת שהחיינו שעל השופר שהיא מדאורייתא ביום, וע"כ ראוי לברך עליו שהחיינו עכ"ל. הרי בהדיא, דחייב ברכת שהחיינו בשלש רגלים, הוא לדעת הר"ן גאון ז"ל מדאורייתא. ה) ובשו"ת ר"ח אור זרוע ז"ל (סי' קצ"ה) כתב, — "וגם לא ידעתי מגלן שצריך לברך על קיום המצוות שהחיינו מן התורה, כאשר כתב רב נסים גאון עכ"ל.

ו) וחראב"ה (ה' ערובין סי' שפ"ג) כתב — "מצאתי בתוספות מורי שב"ט, מדאיבעיא להו זמן אם אומר בראש השנה ויוכ"פ, ולא בשאר רגלים, [ש"מ שאר רגלים] דאורייתא, ור"ה ויוכ"פ דרבנן, והטעם ברור לא ידענו, אמאי פשוט דשלש רגלים דאורייתא טפי מר"ה ויוכ"פ שהם מדרבנן, ואי